

Rozsah dětského hlasu jako kritérium pro výběr písňového materiálu

PhDr. Miluše Obešlová, Ph.D.

Úvod

Prvním projevem novorozence je křik. Objevuje se po prvním vdechu a podporuje rozpínání plicních sklípků. Je všeobecně známo, že hlasové projevy velmi malých dětí jsou rozmanité a sahají až do čtyřčárkované oktávy. Zajímavé je, že děti po narození křičí měkkým hlasovým začátkem, kterým se chrání hlasové ústrojí. Zároveň zcela přirozeně funguje i dechová složka, respektive dokonalé propojení dechu a fonace při hlasovém projevu. Děti, které přicházejí na svět, zcela přirozeně pracují s bránicí. Typické je to např. při běžném dýchání, při kýchání, kašlání, pláči, křiku apod. S věkem tato dovednost, pokud není posilována a udržována, bohužel mizí. Rozsah hlasu a jeho zjišťování v jednotlivých letech má význam hlavně pro výběr písní, jejichž tónové rozpětí musí být v souladu se zjištěným průměrem, pokud nemá dojít při školním zpívání k poškození hlasového ústrojí.

1 Výzkumy dětského hlasu

Výzkumem dětského hlasu se věnovala celá řada autorů u nás i v zahraničí. První křik dětí podrobně vyšetřoval například Herman Gutzmann a zjistil, že u většiny dětí se křik pohybuje u tónu a^1 , h^1 , u 1/3 dětí sahal křik až do dvoučárkované oktávy. Rozsah hlasu byl u většiny dětí 2-3 půltóny a u 1/3 dětí až rozsah kvinty.

Miloslav Seeman¹ se zmiňuje o tehdy běžně udávaných hodnotách rozsahu dětského hlasu: tříleté dítě $d^1 - a^1$, ve čtyřech letech se rozsah zvětšuje o půltón, mezi 5. a 6. rokem dosáhne rozsahu $d^1 - c^2$ a teprve v sedmi letech dosahuje celé oktávy. Od těchto průměrných hodnot se liší i některé odchylky. Tzn. že hlasový rozsah například tříletého děvčete může být až jeden a půl oktávy. Podle Seemana mívají hoši i děvčata s hlubšími hlasy menší rozsah, než bývá u vysokých hlasů. V předškolním věku nejsou nápadné rozdíly mezi chlapeckým a dívčím hlasem. Ještě kolem 6. roku je hlasová poloha u chlapců a děvčat přibližně stejná, později se hlas chlapců spíše prohlubuje, u děvčat spíše zvyšuje. Dětský hlas je v této době dle Seemana většinou střední, v rozsahu $h - fis^2$ a užívá se ho i při mluvení. Vedle toho může být i prsní rejstřík, obsahující tóny $d - a$. Nad hlavním rejstříkem uvádí u dětí hlavový hlas, jdoucí od gis^2 do d^3 .

---

¹ SEEMAN, M. *O lidském hlasu*. Praha: Orbis, 1953, s. 20.

H. Gutzmann stanovil průměrný rozsah chlapců a děvčat od 0 do 13 - 14 let takto: při narození a^1 , ve dvou letech chlapci i děvčata $f^1 - a^1$, ve 3 - 4 letech $d^1 - a^1$, ve 4 - 5 letech $d^1 - b^1$, v 6 letech $d^1 - c^2$, v 7 letech $c^1 - c^2$, v 8 letech $h - c^2$, v 9 letech $b - d^2$, v 10 letech $b - es^2$, v 11 letech chlapci $b - es^2$, děvčata $a - es^2$, ve 12 - 14 letech $h - f^2$ (e^2). Poněkud jiné výsledky přinesl výzkum hlasových rozsahů Maxe Nadoleczného. Ten určuje průměrný hlasový rozsah takto: při narození a^1 , ve dvou letech $f^1 - a^1$, ve 3 - 5 letech $e^1 - a^1$, v 6 letech $d^1 - a^1$, v 7 letech děvčata $d^1 - c^2$, chlapci $d^1 - h^1$, v 8 letech děvčata $d^1 - d^2$, chlapci $d^1 - h^1$, v 9 letech děvčata $c^1 - e^2$, chlapci $d^1 - d^2$, v 10 letech děvčata $c^1 - e^2$, chlapci $c^1 - d^2$, v 11 letech děvčata $c^1 - f^2$, chlapci $h - d^2$, ve 12 - 14 letech děvčata $h - f^2$, chlapci $h - e^2$.

František Lýsek na základě svých výzkumů upozorňuje, že průměr dětského hlasu je ve skutečnosti nižší než uvádí Gutzmann a Nadoleczny. Na základě srovnání by se dalo konstatovat, že spodní hranice hlasového rozsahu, jak ji stanovil F. Lýsek, se blíží spodní hranici podle H. Gutzmanna a vrchní hranice Lýskových údajů se blíží hodnotám, které stanovil M. Nadoleczny. F. Lýsek vypočítal průměr hlasových rozsahů dětí tak, že v rozpětí každého intervalu zjistil počet púltónů a všechny púltóny z intervalů sčítal a vydělil počtem daných intervalů.² U žáků mladšího školního věku stanovil průměrné hodnoty hlasového rozsahu u dívek a chlapců takto:³

Hlavní Lýskův přínos spočívá ve shromáždění záznamů hlasových rozsahů a hlasových poloh novorozenců a kojenců, které potvrdily pěveckou disponovanost každého dítěte a značnou šíři jejich hlasových rozsahů. Své výzkumy publikoval v několika vědeckých pracích o dětském hlase a dětském sborovém zpěvu, které se stávají nezbytným východiskem pro mnohé další autory v tomto oboru. Jedná se zejména o tyto publikace: *Dětský sborový zpěv* (1958), *Cantus choralis infantium* (1968) nebo *Vox liberorum* (1976). Z *Dětského sborového zpěvu* je velmi inspirující kapitola o dětském hlase, zejména o dětské hlasové poloze a hlasovém rozsahu. F. Lýsek při svých výzkumech zaznamenával individuální

² MELICHER, A. Príspevok k výzkumom hlasového rozsahu a hlasovej polohy žiakov mladšieho školského veku. In: *Zborník Pedagogickej fakulty v Banskej Bystrici. Spoločenské vedy 6*. Bratislava: SPN, 1986.

³ Bílé noty děvčata, černé chlapci.

hlasovou polohu dětí. Způsob záznamů i získané hodnoty v průběhu hlasového vývoje dítěte jsou velmi podobné záznamům Leoše Janáčka, který v letech 1901 – 1903 sledoval nápěvky mluvy u malé holčičky Lidky.⁴ F. Lýsek zjistil, že hlas novorozenců se od počátečního tónu glissandově zvedá a na nejvyšším tónu se zastaví, nebo se k počátečnímu tónu vrací. Tento stav se příliš nemění, pouze přibývá délka hlasových projevů, pružnost a pohyblivost hlasu. U novorozenců zaznamenal tyto hodnoty:

Bylo dále zjištěno, že u dětí ve věku 2 – 6 měsíců přibývá stále vyšších tónů. F. Lýsek uvádí různé hlasové projevy čtyřměsíční holčičky, které jsou spjaty s její různou náladou:

- za pohody:

- příznaky vzrušení:

- sklon k pláči:

- výraz bolesti:

⁴ Nápěvky mluvy malého děvčátka Lidky jsou uvedeny v práci L. Janáčka *Nápěvky dětské mluvy* (Ostrava 1959). Janáčkovy studie byly poprvé otištěny v časopise *Český lid*, roč. XIII. (1903 - 1904), číslo 1, 2, 3, 4, ročník XIV. (1904 – 1905), číslo 9, ročník XV. (1905 - 1906), číslo 1.

Výraz bolest projevuje dítě až písklavými tóny, které vzlykavým glissandovým způsobem dosahují mimořádné výšky. Typickým znakem je opětovný návrat k výchozímu tónu. Výška základního tónu je velmi důležitá, protože na ni navazují první projevy řeči i nápodoby zvuků. Nápodoba zvuků u batolat je řízena orgánem sluchovým a hybným analyzátozem mozkové kůry, který reguluje hlasové a mluvní ústrojí. První pěvecké projevy i nápodoby tónů jsou u batolat ještě úryvkovité. Vliv vloh se dle F. Lýska uplatňuje v rychlosti, tónové přesnosti a rytmické správnosti nápodoby. Záznamy hlasových projevů dětí jasně potvrzují skutečnost, že každé dítě je pěvecky disponováno. Získané hodnoty, které autor považuje za hlasový rozsah a hlasovou polohu, vypovídají, samozřejmě s přihlédnutím na individualitu každého dítěte, o značné šíři hlasových rozsahů dětí a vyšší hlasové poloze. F. Lýsek svými výzkumy dokázal, že malé děti používají svůj hlas při spontánních hlasových projevech v celém svém rozsahu, tzn. i ve dvoučárkované či tříčárkované oktávě. Pokud sledujeme hlasové projevy malých dětí, a zejména takto výškově exponované, je možné spatřit, jak dítě automaticky zapojuje dechový aparát tak, jak to dělají operní zpěváci při tzv. opírání tónů.

Značný hlasový potenciál malých dětí, který funguje i ve značných tónových výškách naprosto přirozeně a nenásilně bez sebemenších náznaků hlasových rejstříků a hlasových zlomů, je základ, z něhož by se při hlasové výchově mělo vycházet, navazovat na něj a v dalších vývojových fázích ho stejně přirozeně rozvíjet. Pokud se podíváme na průměrné hlasové rozsahy dětí 5 - 6letých a starších, vidíme hodnoty daleko nižší.

Podrobný výzkum byl proveden také v roce 1974 v Banské Bystrici.⁵ Při uvedení přehledu hlasového rozsahu dětí byla použita tabulka s nejnižšími tóny a intervaly, které vypovídají o šíři hlasových rozsahů respondentů. Zajímavý je nejen počet jedinců, jejichž hlasový rozsah dosahuje či přesahuje interval oktávy, ale také umístění těchto rozsahů (oktávový rozsah od tónu *h* měla pouze 1 žačka 3. ročníku, od *c¹* a *cis¹* žádná).

---

⁵ Cvičná ZDŠ při PF, ZDŠ Radvaň, ZDŠ – třída SNP č.20.

III. ročník děvčence (31 žiakov):

	M3	V3	4	Zv4	5	M6	V6	M7	V7	8	8+
f	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
fis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2 2
g	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	11 12
gis	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
a	-	-	1	1	-	-	-	-	-	2	8 12
b	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
h	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1 2
c ¹	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
cis ¹	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
d ¹	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Výsledky dokázaly, že školskou hudební výchovou se postupně rozšiřuje hlasový rozsah žáků. V prvním ročníku byl oktávový rozsah zaznamenán pouze u 30% žáků, ve druhé třídě již u 67% chlapců a 59% děvčat, ve třetí třídě u 64% chlapců a 77% děvčat. Zkouška hlasového rozsahu se uskutečnila hlavně individuálně a v některých případech v malých skupinkách. Díky tomu odpadla stydlivost před ostatními žáky. Existovaly případy, že žák nezaspíval žádný tón. Tabulky také ukázaly značnou rozmanitost hlasové polohy sledovaných žáků. Zajímavé jsou i výsledky stydlivosti v jednotlivých ročnících. V prvním ročníku se stydělo 6,7% žáků, v druhé třídě 28,3%, ve třetí třídě 24,6%, ve čtvrté 37,5% a v páté 40,5%. Je zcela patrné, že počet žáků, kteří se stydí zpívat před ostatními se od první třídy velmi výrazně zvyšuje. Proto musí mít učitel na paměti proces sebehodnocení dětí. Musí respektovat individuální zvláštnosti žáků a musí vést třídu tak, aby se děti vzájemně nezesměšňovaly. Podstatnou podmínkou pěkného zpěvu je i rozvoj tonálního cítění, které musí být v úzkém vztahu s rozvojem hlasového rozsahu.

V německé publikaci Singen⁶ autoři udávají, že prvňáčkové ovládají hlasově buď tónový prostor $d^1 - h^1$ nebo $f^1 - d^2$. Jsou si vědomi toho, že při odborné výuce v mateřských školách mohou potom děti v prvních třídách bez námahy zaspívat v rozsahu $d^1 - d^2$, avšak nezaspívají melodii nebo část melodie vždy intonačně čistě. U žáků ve druhé třídě se může dle tehdejšího německého učebního plánu vyvíjet požadovaný hlasový rozsah $c^1 - d^2$. Při správném hudebně pedagogickém vedení roste rozsah dětského hlasu ve třetí třídě minimálně o jeden tón v obou směrech, proto dosáhne hlas rozsahu minimálně $h - e^2$, jak to uváděl německý učební plán.

⁶ Autorenkollektiv. *Singen. Simmbildung und Liedgestaltung*. Berlin: Volkseigener Verlag, 1983.

V Hradci Králové v letech 1986 - 1988 zjišťoval hlasové rozsahy žáků 1. - 4. ročníků základní školy Jiří Skopal.⁷ Důrazně odmítá tvrzení, že např. u 6 - 7letých dětí nesmí být překračován jejich hlasový rozsah, který je, dle některých autorů, umístěn v rozmezí $d^1 - a^1$. Naopak za rozhodující činitele šíře hlasových rozsahů považuje rozsah pěvecké aktivity dětí a vhodnou hlasovou výchovu. Vliv pěvecké aktivity na šíři hlasových rozsahů žáků sledoval u 68 žáků 1. - 4. ročníku Základní školy v Těchoníně, kde byla realizována hudební výchova na velmi vysoké úrovni, a u 2024 žáků 1. - 4. ročníku základních škol v Hradci Králové, kde byla hudební výchova průměrná.

Při zjišťování hlasových rozsahů použil J. Skopal těchto postupů:

a) zjišťování horní hranice – žák měl zazpívat např. píseň *Kočka leze dírou*, která byla postupně transponována do vyšších poloh,

- žák zpíval vzestupné stupnicové modely na slabiku „mo“, které byly posouvány směrem nahoru,

b) zjišťování spodní hranice - žák měl zazpívat např. píseň *Kočka leze dolů*, a ta byla postupně transponována do nižších poloh,

- žák zpíval stupnicové sledy níž a níž na slabiku „mo“,

c) u hudebně nerozvinutých žáků zjišťoval J. Skopal perspektivu budoucího hlasového rozsahu takto: žák napodoboval různé přírodní zvuky, sirénu vzestupným nebo sestupným glissandem s následným zdržením horního či spodního tónu.

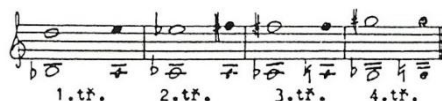
Krajní tóny, které žáci zazpívali dobře, byly zaznamenány.

J. Skopal stanovil průměrné hlasové rozsahy jednotlivých tříd základních škol a dospěl k těmto výsledkům:⁸

Hradec Králové:

Těchonín:

⁷ SKOPAL, J. Průměrný a společný hlasový rozsah třídního kolektivu žáků 1.-4. ročníku základní školy. In *Sborník PF v Hradci Králové. Hudební výchova č. 56*. Praha: SPN, 1988, s. 61-67.

⁸ Bílé noty – chlapci, černé noty – děvčata

Výzkum prokázal větší hlasové rozsahy ve třídách, kde učitel zařazoval zpěv i mimo hodiny hudební výchovy. Hlasové rozsahy žáků z Hradce Králové byly velmi malé a nízko položené, což bylo způsobeno nepatrnou pěveckou aktivitou. Bylo také prokázáno, že hlasové výchově není na školách věnována dostatečná pozornost, že „žáci ve většině případů tvoří tón násilným způsobem, používají tvrdého či dyšného nasazení a využívají pouze hrudního rejstříku.“⁹ J. Skopal se však zaměřil i na velmi důležitou problematiku společného hlasového rozsahu, tzn. na počet tónů, které zazpívají všichni žáci ze třídy.

Výzkumem zjistil v jednotlivých třídách tyto hodnoty:

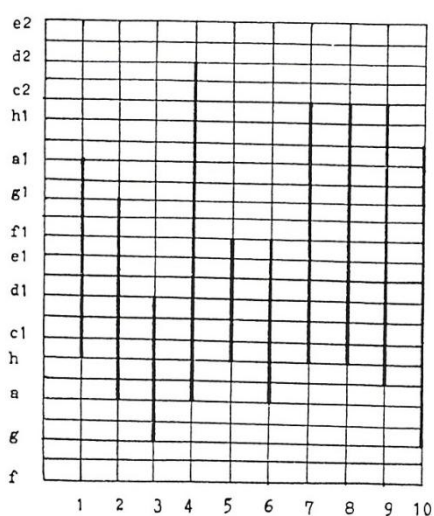
Hradec Králové

1. třídy	1 - 8 půltónů (do m. 6)
2. třídy	2 - 10 půltónů (do m. 7)
3. třídy	4 - 11 půltónů (do v. 7)
4. třídy	2 - 13 půltónů (do m. 9)

Těchonín

1. třída	10 půltónů (m. 7)
2. třída	13 půltónů (m. 9)
3. třída	14 půltónů (v. 9)
4. třída	19 půltónů (č. 12)

Ještě lépe je společný hlasový rozsah čitelný z grafického zobrazení, které informuje o velmi malém společném hlasovém rozsahu, jak J. Skopal uvádí na základě záznamů z prvních tříd.

⁹ SKOPAL, J. Průměrný a společný hlasový rozsah třídního kolektivu žáků 1.-4. ročníku základní školy. In *Sborník PF v Hradci Králové. Hudební výchova č. 56*. Praha: SPN, 1988, s. 65.

Z předloženého grafu zcela jasně vyplývá, u kterých žáků je třeba rozšířit horní hranici hlasového rozsahu, aby se mohla zpívat píseň alespoň v rozsahu $h - a^1$. Výzkumy J. Skopala jsou velmi podnětné a dobře mapují situaci na základních školách.

Také Livia Kalmárová uvádí ve své práci¹⁰ hodnoty přibližného rozsahu dětského hlasu: chlapci v 6 – 7 letech $d^1 - a^1$, dívky $d^1 - h^1$, chlapci v 8 - 9 letech $h - h^1$, dívky $c^1 - c^2$, chlapci v 10 - 11 letech $a - c^2$, dívky $h - d^2$. Rozsah dětského hlasu chápe jako velmi individuální záležitost, která je podmíněna nejen prostředím a předcházející pěveckou zkušeností, ale i vrozenými dispozicemi.

Dle Aleny Tiché¹¹ závisí rozsah dětského hlasu na věku a rozezpívanosti dítěte - tedy pěvecké aktivitě a na individuálních hlasových, tělesných i psychických dispozicích. Uvádí orientační rozsah dětského hlasu v jednotlivých věkových obdobích takto:

- kojenci a děti do tří let: $g^1 - c^2$,
- předškolní věk: $f^1 - e^2$,
- mladší školní věk: $c^1 - f^2$,
- 10 let až puberta: $a - a^2$.

Dané hodnoty, které nebývají v současné době běžné, však autorka doplňuje poznámkou, že pokud mají děti menší hlasový rozsah, je to dáno jejich malými pěveckými zkušenostmi. Nerozezpívané děti mají dle autorky hlasový rozsah umístěný v nízké hlasové poloze, a to kolem $a - e^1$ nebo $a - g^1$.

---

¹⁰ KALMÁROVÁ, L. *Zdravý hlas - pekný spev*. Prešov: Jovsa, 1998, 89 s. ISBN 80-968059-8-3.

¹¹ TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*. Praha: Portál, 2005, 148 s. ISBN 80-7178-916-X.

2 Písňe v učebnicích hudební výchovy

Zde je třeba si uvědomit, jaké požadavky jsou na děti, z hlediska písňového materiálu v učebnicích hudební výchovy, kladeny. Analýza písní z vybraných učebnic Hudební výchovy pro 1. – 5. ročník základní školy ukazuje, jaký hlasový rozsah by měly děti na prvním stupni základní školy mít, aby byly schopné písňe zpívat.

Analyzovány byly učebnice Jindřišky Jaglové¹², Jana Budíka¹³ a Radka Rajmona¹⁴, Marie Liškové a Lukáše Hurníka¹⁵.

V učebnicích J. Jaglové se v prvním ročníku vyskytuje 6 písní, které dosahují tón c^2 a výš, tzn. 17 % všech písní. V druhém ročníku se jedná o 19 písní – tedy 76% všech písní, ve třetím ročníku o 26 písní – 61%, ve čtvrtém ročníku o 31 písní – tedy 66 % a v pátém ročníku 36 písní – 87 %. Z celkového počtu 209 písní dosahuje či přesahuje tón c^2 celkem 118 z nich, tzn. 56%.

V učebnicích J. Budíka a R. Rajmona se v prvním ročníku vyskytuje pouze jedna píseň s nejvyšším tónem $c^2 - 2$, 6%, ve druhé třídě 10 písní dosahující a přesahující tón $c^2 - 23%$, ve třetí třídě 23 písní – 43%, ve čtvrté třídě 49 písní – 82% a v páté třídě 29 – 58%. Z celkového počtu 244 písní dosahuje či přesahuje tón c^2 112 písní – 46%.

V učebnicích M. Liškové a L. Hurníka se v prvním ročníku vyskytuje 15 písní, které dosahují či přesahují tón $c^2 - 39%$, v druhém ročníku je 12 těchto písní – 31%, ve třetím ročníku 21 – 53%, ve čtvrtém ročníku 29 – 71% a v pátém ročníku 23 – 64%. Z celkového počtu 194 dosahuje či přesahuje tón c^2 100 písní – 52%.

---

¹² JAGLOVÁ, J. *Hudební výchova pro 1. ročník*. Brno: Nová škola, 1996, 48 s. ISBN 80-85607-42-5.

JAGLOVÁ, J. *Hudební výchova 2*. Brno: Nová škola, 1998, 64 s. ISBN 80-85607-66-2.

JAGLOVÁ, J. *Hudební výchova 3*. Brno: Nová škola, 1999, 88 s. ISBN 80-85607-82-4.

JAGLOVÁ, J. *Hudební výchova 4*. Brno: Nová škola, 2000, 79 s. ISBN 80-7289-011-5.

JAGLOVÁ, J. *Hudební výchova 5*. Brno: Nová škola, 2001, 71 s. ISBN 80-7289-036-0.

¹³ BUDÍK, J. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Praha: Fortuna, 1998, 184 s. ISBN 80-7168-540-2.

BUDÍK, J. *Hudební výchova 2*. Praha: Fortuna, 1994, 112 s. ISBN 80-7168-173-3.

BUDÍK, J. *Hudební výchova 3*. Praha: Fortuna, 1995, 128 s. ISBN 80-7168-203-9.

BUDÍK, J. *Hudební výchova 4*. Praha: Fortuna, 1996, 160 s. ISBN 80-7168-298-5.

¹⁴ RAJMON, R. *Hudební výchova 5*. Praha: Fortuna, 1996, 192 s. ISBN 80-7168-362-0.

¹⁵ LIŠKOVÁ, M. *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. Praha: SPN, 1998, 96 s. ISBN 80-7235-028-5.

LIŠKOVÁ, M.- HURNÍK, L. *Hudební výchova pro 2. ročník základní školy*. Praha: SPN, 1998, 104 s. ISBN 80-7235-009-9.

LIŠKOVÁ, M.- HURNÍK, L. *Hudební výchova pro 3. ročník základní školy*. Praha: SPN, 1998, 112 s. ISBN 80-7235-027-7.

LIŠKOVÁ, M.- HURNÍK, L. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*. Praha: SPN, 1998, 104 s. ISBN 80-7235-045-5.

LIŠKOVÁ, M. *Hudební výchova pro 5. ročník základní školy*. Praha: SPN, 1998, 136 s. ISBN 80-7235-050-1.

Z analýzy písni vyplývá, že v učebnicích hudební výchovy pro první stupeň základní školy se vyskytují písni v tónovém rozsahu $g - g^2$. Z celkového počtu 647 analyzovaných písni dosahuje a přesahuje tón c^2 330 písni – tedy 51%. Z celkového počtu 111 písni pro první ročník dosahuje a přesahuje tón c^2 22 písni – 20%, ve druhých třídách ze 120 písni dosahuje a překračuje stanovenou hranici 41 písni – 34%, ve třetích třídách z 139 písni 70 – 50%, ve čtvrtých třídách 148 písni 109 – 74% a v pátých třídách z 129 písni dosahuje a překračuje stanovenou hranici 88 písni - tedy 68%.

Analýza vybraných učebnic Hv ukázaly požadavky na hlasový rozvoj žáků také druhého stupně základních škol z hlediska uvedeného písňového materiálu. Jedná se o učebnice autorů: Jaroslav Mihule a kol.¹⁶, Alexandros Charalambidis a kol.¹⁷, Jiří Kolář a kol.¹⁸

V učebnicích J. Mihule a kol. se v šestém ročníku vyskytuje 47 písni, které dosahují či přesahují tón c^2 – tzn. 90%. V sedmém ročníku dosahuje a přesahuje daný tón 67 písni – tzn. 93%, v osmém ročníku 57 písni – tedy 92% a v devátém ročníku 82 písni – tedy 93%.

V učebnicích A. Charalambidise a kol. se v šestém ročníku vyskytuje 33 písni, které dosahují či přesahují tón c^2 – tedy 79%, v sedmém ročníku 47 – tzn. 69%, v osmém ročníku dosahuje a přesahuje sledovanou hranici 35 písni – tedy 83% a v devátém ročníku 22 písni – tzn. 76%.

---

¹⁶ MIHULE, J. – STŘELÁK, M. *Hudební výchova pro 6. ročník ZŠ*. Praha: Fortuna, 1997, 238 s. ISBN 80-7168-390-6.

MIHULE, J. a kol. *Hudební výchova pro 7. ročník ZŠ*. Praha: Fortuna, 1996, 240 s. ISBN 80-7168-305-1.

MIHULE, J. a kol. *Hudební výchova pro 8. ročník ZŠ*. Praha: Fortuna, 1994, 255 s. ISBN 80-7168-172-5.

MIHULE, a kol. *Hudební výchova pro 9. ročník ZŠ a pro víceletá gymnázia*. Praha: Fortuna, 1997, 264 s. ISBN 80-7168-500-3.

¹⁷ CHARALAMBIDIS, A. a kol. *Hudební výchova pro 6. ročník ZŠ*. Praha: SPN, 1998, 125 s. ISBN 80-7235-52-8.

CHARALAMBIDIS, A. a kol. *Hudební výchova pro 7. ročník ZŠ*. Praha: SPN, 1998, 152 s. ISBN 80-7235-048-X.

CHARALAMBIDIS, A. a kol. *Hudební výchova pro 8. ročník ZŠ*. Praha: SPN, 1998, 151 s. ISBN 80-7235-041-2.

CHARALAMBIDIS, A. a kol. *Hudební výchova pro 9. ročník ZŠ*. Praha: SPN, 1998, 125 s. ISBN 80-7235-012-9.

¹⁸ KOLÁŘ, J. – ŠTÍBROVÁ, I. *Hudební výchova pro 6. ročník*. Úvaly: Jinan, 1997, 111 s.

BRABEC, J. *Hudební výchova pro 7. ročník*. Úvaly: Jinan, 1995, 79 s.

BRABEC, J. – ŠTÍBROVÁ, I. *Hudební výchova pro 8. ročník*. Úvaly: Jinan, 1994, 78 s.

BRABEC, J. *Hudební výchova pro 9. ročník*. Praha: Jinan, 1997, 64 s.

V učebnicích J. Koláře a kol. se v šestém ročníku vyskytuje 74 písní, které dosahují a překračují tón c^2 – tzn. 78%, v sedmém ročníku danou hranici dosahuje 17 písní – tedy 59%, v osmém ročníku 62 písní – tedy 95% a v devátém ročníku 25 písní – tedy 81%.

V učebnicích hudební výchovy pro druhý stupeň základní školy se vyskytují písně v tónovém rozsahu $f - g^2$. Z celkového počtu 675 analyzovaných písní z učebnic hudební výchovy pro druhý stupeň základní školy dosahuje či přesahuje tón c^2 celkem 568 písní – tedy 84%. Z celkového počtu 189 písní pro šesté ročníky dosáhlo či překročilo stanovenou hranici 154 písní – tedy 81%, ze 169 písní pro sedmé ročníky 131 písní – tzn. 78%, ze 169 písní pro osmé ročníky dosáhlo danou hranici 154 písní – 91% a ze 148 písní devátých ročníků dosahuje a překračuje tón c^2 129 písní – tzn. 87%.

Závěr

Problematika dětského hlasu však není tak jednoznačná, jak se o ní píše. Je velmi zajímavé, že mnozí autoři zmíněných publikací se zaměřují často pouze na stanovení průměrných hlasových rozsahů, ale vlastní pojem hlasový rozsah nedefinují. V pěveckém lexikonu s názvem *Vzdělaný pěvec* (1956, 1963, 1994) Franziska Martienssenová-Lohmannová pojem hlasový rozsah charakterizuje jako „rozpětí mezi nejvyššími a nejhlubšími zvukově dosažitelnými polohami hlasu.“¹⁹ Tato definice umožňuje chápat hlasový rozsah v daleko širším smyslu slova. Hlasové rozsahy, které autoři běžně udávají, jistě odpovídají aktuálním výkonům dětí při zpěvu, ale zcela jistě neodrážejí ostatní zvukové výkony dětí. Příkladem mohou být již zmíněné zvukové projevy novorozeňat. Škála spontánních projevů jeho emocionálního života a jeho reflexních reakcí je velmi rozmanitá a určitě ani v tomto věku nelze říci, že zvukově dosažitelné polohy hlasu se pohybují pouze kolem tónu a^1 , jak to uvádí řada autorů. Každý se může přesvědčit o tom, že rozsah hlasových projevů dětí v tomto věku je daleko větší. Proč se ale tónový rozsah hlasových projevů, který se ještě více rozšiřuje u kojenců, úměrně s věkem nezvětšuje nebo alespoň nerozvíjí či nefixuje v projevech dětí dalších vývojových etap? Důvodem, proč hlasový rozsah dětí předškolního a školního věku je většinou velmi omezený, je především nedostatečná pěvecká aktivita, absence hlasové výchovy v mateřských i základních školách a z hlediska tvorby tónu je to nedostatečné zapojení a propojení hlasového a dechového aparátu tak, jak tomu bylo po narození.

---

¹⁹ MARTIENSSENOVÁ-LOHMANNOVÁ, F. *Vzdělaný pěvec*. Pardubice: Kora, 1994, s. 235.